

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 2224/2022

Datum rozhodnutí: 30. listopadu 2022

Závěr: *Vznesení námitky promlčení ze strany žalovaného státu může být výjimečně hodnoceno jako odporující dobrým mravům ve smyslu § 3 odst. 1 obč. zák. i v případě, že hlavním a přímým úmyslem státu při uplatnění této námitky není žalobce poškodit, avšak jsou zde dány mimořádné a zvláštního zřetele hodné okolnosti, které na straně poškozeného (žalobce) vytvořily závažnou překážku, jež mu ve včasném uplatnění jeho nároku zabránila a pro kterou by závěr o promlčení uplatněného nároku byl pro něj nepřiměřeně tvrdý.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu škody, která měla vzniknout žalobci v důsledku nezákonného trestného stíhání. Dílem se jednalo o náhradu újmy na zdraví, jež v důsledku trestního stíhání vznikla, dílem pak o náhradu újmy za samotné stíhání. Soud prvního stupně žalobě vyhověl v malé části (cca 8 % uplatněného nároku). V příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním, jakož i s vazbou, došlo u žalobce ke vzniku a následné progresi psychického onemocnění (těžká depresivní porucha s posttraumatickou stresovou poruchou), jež se u něj poprvé projevilo na počátku roku 2014, kdy se žalobce pokusil o sebevraždu, na což navázala jeho hospitalizace. I když měl žalobce v době před zahájením svého trestního stíhání neúspěchy v podnikání, nebylo zjištěno, že by se i tyto problémy do jeho psychického zdraví promítly natolik negativně, jak tomu bylo v případě následného trestního stíhání. V současnosti je žalobce stále ambulantně léčen. Jeho onemocnění, které je chronické a v podstatě trvalé, vyžaduje stálou medikaci, přičemž ke zhoršení žalobcova stavu dochází tehdy, ocitá-li se žalobce v pro něj nestandardní a obtížně řešitelné situaci. Od 8. 10. 2020 je možné tento stav hodnotit jako ustálený. Žalobce rovněž trpí onemocněním ledvin. Mezi ním a předmětným trestním stíháním však již vztah příčinné souvislosti dán není, neboť žalobce tímto

onemocněním trpěl přinejmenším již od roku 2010. Dokonce ani následné zhoršení tohoto onemocnění, v jehož důsledku je žalobce odkázán na dialýzu a čeká na transplantaci ledviny, není zapříčiněno předmětným trestním stíháním. Výše nároku byla určena s odkazem na znalecké posudky. Újmu za samotné trestní stíhání soud odškodnil jen nízkou částkou vzhledem k tomu, že řízení nebylo nepřiměřeně dlouhé, hrozící újma nebyla zcela zásadní, věc nebyla medializována. Žalovaná se bránila námitkou promlčení obou kategorií nároků. Tuto námitku soud odmítl s odkazem na její rozpor s dobrými mravy. Odvolací soud rozsudek potvrdil jak ve výrocih vyhovujících, tak zamítavých. Pokud jde o námitku promlčení, žalobce sice oba nároky uplatnil u žalovaného po uplynutí šestiměsíční promlčecí doby upravené v § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., avšak stalo se tak z důvodu jeho špatného psychického stavu, protože je namístě ve shodě se soudem prvního stupně hodnotit námitku promlčení, kterou žalovaná v řízení vznesla, jako rozpornou s dobrými mravy. Dle soudu není rozhodující ani to, že určitou část nároků (náhrada nákladů právního zastoupení v trestním řízení) žalobce uplatnil včas. Uplatnění takových nároků bylo totiž dle soudu jednoduchým úkonem na rozdíl od uplatnění nároků na náhradu nemajetkové újmy. Žalovaná podala dovolání odůvodněné nesouhlasem s posouzením námitky promlčení. V řízení nevyšlo najevo, že by žalovaná jakkoliv žalobci v uplatnění jeho práva bránila nebo že by jej uvedla v omyl. Učinit nelze ani závěr o tom, že by žalovaná snad měla v úmyslu žalobce prostřednictvím vznesené námitky promlčení poškodit. Využila totiž pouze obranu, kterou jí příslušný právní předpis poskytuje a k níž jí vedla povinnost jednat v zájmu státu s péčí řádného hospodáře. Namítala též nesprávnou aplikaci přechodného ustanovení § 3079 odst. 2 občanského zákoníku. Nejvyšší soud dovolání vyhověl. Na řešení otázky rozporu námitky promlčení, kterou žalovaná v řízení vznesla, s dobrými mravy je třeba v souladu s § 26 zákona č. 82/1998 Sb. aplikovat ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31. 12. 2013, a to v souladu s přechodným ustanovením

obsaženým v § 3079 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého právo na náhradu škody vzniklé porušením povinnosti stanovené právními předpisy, k němuž došlo přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se posuzuje podle dosavadních právních předpisů. V případě újmy způsobené trestním stíháním je totiž porušení zmíněné povinnosti spojováno s usnesením o zahájení trestního stíhání, které bylo v žalobcově případě vydáno dne 24. 4. 2013, tj. před účinností nového občanského zákoníku. Judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že dobrým mravům zásadně neodporuje, namítá-li někdo promlčení práva uplatňovaného vůči němu, neboť institut promlčení přispívající k jistotě v právních vztazích je institutem zákonným, a tedy použitelným ve vztahu k jakémukoliv právu, které se podle zákona promlčuje. Uplatnění promlčecí námitky by se přičilo dobrým mravům jen v těch výjimečných případech, kdy by bylo výrazem zneužití tohoto práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. Je přitom nutné zdůraznit, že tyto okolnosti by musely být naplněny v natolik výjimečně intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do ústavně chráněného principu právní jistoty, jakým je odeprání práva uplatnit námitku promlčení. Možnost uplatnění námitky promlčení ve smyslu § 32 č. 82/1998 Sb. je dána k dispozici i státu, přičemž samotná skutečnost, že je promlčení namítáno státem, rozpor vznesené námitky s dobrými mravy nezakládá. Ústavní soud nicméně poukázal na to, že institut promlčení nároku na náhradu újmy vzniklé při výkonu veřejné moci v sobě obsahuje napětí mezi ochranou práv oprávněného na straně jedné a ochranou právní jistoty povinného (státu) na straně druhé. Na jedné straně je zde ústavní požadavek, aby se jednotlivci dostalo ochrany jeho práv poškozených jednáním státu tím, že utrpěl újmu v souvislosti s nezákonným postupem státu, na druhé straně by ani stát neměl být v nejistotě v tom ohledu, po jak dlouhou dobu je nárok založený nezákonným postupem vymahatelný a vynutitelný soudně. Je tedy nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi ochranou práv poškozeného a ochranou právní jistoty. Tomuto požadavku však, ve světle konkrétních specifických okolností řešeného případu, nemusí vždy vyhovovat

přístup, podle kterého by námitka promlčení mohla být shledána rozpornou s dobrými mravy jen tehdy, pokud by účelem vznesení této námitky bylo toliko poškodit jiného účastníka právního vztahu. Na stát jako na účastníka soudního řízení, zvláště jde-li o řízení o náhradu škody, již měl svou činností způsobit, jsou kladeny vyšší nároky než na jiný subjekt. Stát jako subjekt *sui generis*, při respektu k hodnotám, na nichž je založen, totiž musí vystupovat též jako „vzor“ pro své občany, a to i tehdy, mělo-li by to být na úkor jeho eventuálního úspěchu v soudní při. Ve zcela výjimečných případech se tedy ve vztahu ke státu neuplatní jinak obecně dovozovaný závěr, že by eventuální výkon jeho práv jako účastníka řízení představovaný uplatněním námitky promlčení mohl odporovat tomuto jeho zvláštnímu postavení v podstatě jen tehdy, byl-li by činěn v rozporu se smyslem a účelem takových práv, tedy byl-li by činěn jen jako přímá šikana druhého účastníka řízení, nýbrž taková námitka by mohla být rozporná s dobrými mravy i tehdy, byla-li by použita vůči účastníku řízení, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by zánik nároku na plnění byl nepřiměřeně tvrdý. Vznesení námitky promlčení ze strany žalovaného státu může být výjimečně hodnoceno jako odporující dobrým mravům ve smyslu § 3 odst. 1 občanského zákoníku i v případě, že hlavním a přímým úmyslem státu při uplatnění této námitky není žalobce poškodit, avšak jsou zde dány mimořádné a zvláštního zřetele hodné okolnosti, které na straně poškozeného (žalobce) vytvořily závažnou překážku, jež mu ve včasném uplatnění jeho nároku zabránila a pro kterou by závěr o promlčení uplatněného nároku byl pro něj nepřiměřeně tvrdý. O takové zjištění se však v nyní posuzovaném případě závěr soudů obou stupňů o rozporu zmíněné námitky s dobrými mravy neopíral. Ze skutkových zjištění soudů obou stupňů totiž vyplynulo, že žalobcův zdravotní stav sice nebyl v rozhodné době dobrý, neboť se u něj rozvinulo onemocnění, za nějž je odškodňován, tato skutečnost mu však nezabránila v tom, aby některé nároky odvozené od předmětného trestního stíhání uplatnil včas (odškodnění za vazbu a náhrada nákladů obhajoby), přičemž ani v pozdější době, kdy žalobce přistoupil k uplatnění dalších svých nároků, se jeho zdravotní stav nezlepšil. Závěr o tom, že by nárok nemohl být posouzen jako promlčení, proto správný nebyl.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2018, sp. zn. 30 Cdo

6019/2017, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2905/99, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 4112/2010, ze dne 3. 4. 2018, nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 76/17.

Relevantní ustanovení: Ust. § 3079 odst. 2 občanského zákoníku, § 32 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 3322/2021

Datum rozhodnutí: 14. prosince 2022

Závěr: *Jedním z předpokladů existence zásahu do osobnosti člověka je neoprávněnost takového zásahu. Neoprávněným je zásah do osobnosti člověka, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem. Ustálená judikatura soudů zásadně za neoprávněný zásah do osobnosti nepovažuje výkon subjektivního práva, pokud při něm osoba (fyzická či právnická) nevybočila z mezí takto stanovených práv a povinností. Upomínat standardním způsobem dlužníka, který svůj smluvní závazek řádně neplní, proto není protiprávním jednáním věřitele.*

Obsah: Spor byl veden o ochranu osobnosti. Žalobce se domáhal náhrady nemajetkové újmy a dále toho, aby žalované bylo uloženo zdržet se telefonických a osobních kontaktů se žalobcem. Mezi účastníky byla v roce 2015 uzavřena smlouva o spotřebitelském úvěru, na jejímž základě žalovaná zapůjčila žalobci 15 000 Kč, po zahrnutí úroku a dalších poplatků měl zaplatit celkem 20 057 Kč, po započtení doplňkové služby – hotovostního režimu splátek – pak celkovou částku 27 541 Kč, a to v dohodnutých týdenních splátkách. Žalobce dluh řádně nesplácel, proto byl žalovanou písemně i telefonicky informován o aktuálních dlužných částkách a vyzván k řádnému plnění. Písemně byl žalobce kontaktován celkem 9x. Dopisy odpovídaly běžnému obsahu upomínání dlužníka věřitelem. Telefonicky byl žalovanou v letech 2015 až 2017 kontaktován celkem 29x. Soudy věc posoudily podle § 2392 odst. 1, § 2394, § 81 odst. 1 a 2, § 82 odst. 1, § 2951 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Dovídaly, že kontaktování žalobce ze strany žalované v letech 2015 až 2017 nebylo nepřiměřené, jestliže žalobce neplnil svoje povinnosti ze smlouvy. Bylo pak na žalované, aby se oprávněně domáhala splnění povinnosti žalobce řádně splácet zápůjčku, a proto u žalobce intervenovala, ať už osobně, či telefonicky, to vše za situace, kdy si žalobce osobní návštěvy

obchodního zástupce zvolil ve smlouvě. Rozsah ani způsob prokázaných kontaktů nelze hodnotit jako šikanózní a nadstandardní, a tedy podřaditelný pod ustanovení § 81 občanského zákoníku. Žalobci žádná morální újma nevznikla, nebyla zasažena ani jeho důstojnost, ani zdraví, ani vážnost, ani čest, když žalobce dlužil žalované konkrétní finanční částky především v důsledku neplnění povinností ze smlouvy. Uložení povinnosti zdržet se telefonických a osobních kontaktů do budoucna pak nepřichází v úvahu, neboť v roce 2018 žalovaná pohledávku postoupila na jiný subjekt. V podaném dovolání kladl žalobce Nejvyššímu soudu otázku, zda opakované upomínání ze strany žalované zakládá nárok žalobce podle ustanovení § 81 a násl. občanského zákoníku. Domnívá se, že pokud nijak nereagoval na upozornění žalované na možnost soudního vymáhání dlužné částky, byla žalovaná oprávněna dlužné částky vymáhat soudní cestou, nikoliv jej telefonicky kontaktovat v průměru minimálně 1x za měsíc a způsobit mu tímto šikanózním a neoprávněným obtěžováním imateriální újmu spočívající v psychické újmě na zdraví. Namítá, že obecné soudy zaměnily předmět řízení, neboť ačkoliv se domáhal náhrady imateriální újmy způsobené obtěžováním ze strany žalované, zabývaly se soudy primárně otázkou existence zápůjčky mezi ním a žalovanou. Pouhá existence právního vztahu mezi nimi však nemohla založit právo žalované jej opakovaně a nepřiměřeně obtěžovat. Jeho povinnosti vůči žalované nelze stavět do konfrontace s právem žalobce na lidskou čest a důstojnost, která byla jednáním žalované narušena. Nesouhlasí rovněž se závěrem, že jednání žalované nedosahovalo intenzity podřaditelné pod ustanovení § 81 občanského zákoníku, neboť k závadnému jednání žalované nedošlo se souhlasem žalobce ani nešlo o jednání dovolené zákonem. Zásadní právní význam napadeného rozhodnutí proto spatřuje v posouzení otázek, zda je možné, aby věřitel telefonicky obtěžoval dlužníka pouze na základě splatné pohledávky po dobu několika let v průměru minimálně 1x do měsíce, zda je možné, aby pouze v důsledku splatné pohledávky ve výši jednotek tisíc korun docházelo k omezování lidské cti a důstojnosti dlužníka, a zda je možné, aby se soud zabýval primárně existencí zápůjčky mezi dlužníkem a věřitelem v řízení, ve kterém se jedná o náhradu nemajetkové újmy, přestože dlužník označí četnost upomínání ze strany věřitele za obtěžující. Domnívá se, že jednání žalované vůči němu lze označit

jako stalking. Nejvyšší soud dovolání považoval za přípustné, nikoliv však důvodné. Podle § 81 odst. 1 občanského zákoníku je chráněna osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého. Podle odst. 2 tohoto ustanovení ochrany používají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy. Podle § 82 odst. 1 občanského zákoníku člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek. Ke vzniku občanskoprávní povinnosti odčinit nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do osobnosti člověka musí být splněna podmínka existence zásahu objektivně způsobitelného vyvolat nemajetkovou újmu spočívajícího buď v porušení, nebo ohrožení osobnosti člověka v jeho fyzické či morální integritě. Zásah musí být neoprávněný (protiprávní) a musí být zjištěna existence příčinné souvislosti mezi takovým zásahem a dotčením osobnosti sféry člověka. Neoprávněným je zásah do osobnosti člověka, který je v rozporu s objektivním právem, tj. s právním řádem. Ochranu poskytuje občanský zákoník proti takovým jednáním, která jsou objektivně způsobitelná přivodit újmu na osobnosti subjektu práva zejména tím, že snižují jeho čest u jiných lidí, a ohrožují tak vážnost jeho postavení a uplatnění ve společnosti. Jedním z předpokladů existence zásahu do osobnosti člověka je neoprávněnost takového zásahu. Odvolací soud proto postupoval správně, jestliže se zabýval tím, zda jednání žalované mělo znaky protiprávnosti, a zkoumal důvody, které ji ke kontaktování žalobce vedly. Odpověď na otázku dovolatele, zda je možné, aby se soud zabýval primárně existencí zápůjčky mezi dlužníkem a věřitelem v řízení, ve kterém se jedná o náhradu nemajetkové újmy, je tedy kladná. Ustálená judikatura soudů totiž zásadně za neoprávněný zásah do osobnosti nepovažuje výkon subjektivního práva, pokud při něm osoba (fyzická či právnická) nevybočila z mezí takto stanovených práv a povinností). Lze proto souhlasit se závěrem odvolacího soudu, že upomínat standardním způsobem dlužníka, který svůj smluvní závazek řádně neplní, není protiprávním jednáním věřitele. V posuzované věci bylo prokázáno, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva o zápůjčce, z níž plynoucí povinnosti žalobce neplnil, neboť dohodnuté splátky řádně nesplácel. Jestliže za těchto okolností žalovaná žalobce informovala

o výši dlužné částky a vyzývala ho k plnění, jednala zcela v souladu se svými právy věřitele. Protiprávnost v posuzované věci nespocívá ani v nepřiměřené četnosti upomínek, jak tvrdí žalobce. Vzhledem k tomu, že si žalobce ve smlouvě sjednal hotovostní režim splácení, který znamená, že obchodní zástupce věřitele osobně jednou týdně inkasuje jednotlivé splátky, nelze v osobních návštěvách zástupce žalované spatřovat jakékoli obtěžování, ale naopak plnění povinností z uzavřené smlouvy žalovanou. Jestliže za dobu trvání právního vztahu mezi účastníky (přibližně 36 měsíců) byl žalobce 36x kontaktován (za situace, že dluh žalobce se zvyšoval), tedy jak správně uvádí odvolací soud, v průměru jednou měsíčně, nelze takovou četnost upozornění žalované na nutnost plnění povinností ze smlouvy považovat za nepřiměřenou. Četnost telefonických ani písemných kontaktů ze strany žalované tedy nijak nevybočila z běžného rámce pro komunikaci věřitele a dlužníka, zvolená forma korespondence byla zcela přiměřená, neobsahovala žádné agresivní či nátlakové formulace a odpovídala běžnému způsobu upozornění na neuhrazené splátky.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 8. 2019, sp. zn. 25 Cdo 3423/2018; stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. 4. 2010, sp. zn. Cpjn 13/2007.

Relevantní ustanovení: Ust. § 81 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 389/2021

Datum rozhodnutí: 24. listopadu 2022

Závěr: Při hodnocení důkazu zvukovým záznamem o rozhovoru dvou nebo více osob – na rozdíl od důkazu listinou – nepochybně vedle jeho věcného obsahu spolupůsobí (obdobně jako u přednesů a výpovědí účastníků řízení a svědků) i další skutečnosti, které v protokole o provedení tohoto důkazu zachyceny být nemohou (vedle samotné kvality záznamu například způsob argumentace jednotlivých osob daný silou jejich hlasu, plynulostí a jistotou jejich vystoupení apod.). Nelze rovněž pominout, že smyslové vnímání provedeného zvukového záznamu může být oproti soudu na straně účastníků řízení odlišné. Je proto nezbytné, aby soud do protokolu o jednání, u kterého byl důkaz proveden, uvedl (zaprotokoloval), co při přehrání zvukového záznamu vnímal, aby tak dal účastníkům řízení možnost kvalifikovaně se k provedenému důkazu vyjádřit, tj. i uvést svůj způsob

jeho vnímání, a adekvátně tomu přizpůsobit své důkazní aktivity. Má-li odvolací soud pochybnosti o správnosti skutkových závěrů, k nimž soud prvního stupně dospěl na základě zvukového záznamu, musí tento důkaz zopakovat.

Obsah: Spor byl veden o vyplacení peněžitých nároků spojených s ukončením pracovního poměru. K tomu došlo dohodou o skončení pracovního poměru, současně bylo uzavřeno několik dalších ujednání o nárocích žalobce (mimořádná odměna apod.). Žalobce v řízení požadoval nejenom ty částky, které souvisely přímo se skončením pracovního poměru (odstupné atd.), ale také některé cestovní náhrady a podobné výdaje, které vynaložil ve prospěch zaměstnavatele. Žalovaný nároky rozporoval, bránil se i námitkou promlčení některých z nich. Soud prvního stupně žalobu zamítl. Nárok na odstupné dle soudu žalobci nevznikl, nevznikl ani nárok na mimořádnou odměnu, neboť o tom by musel dle § 134 zákoníku práce rozhodnout zaměstnavatel. Nebyla dohodnuta ani konkrétní výše odměny. Stejně tak nebyl prokázán nárok žalobce na náhradu nákladů, které měl ve prospěch zaměstnavatele vynaložit. Odvolací soud rozsudek v meritu věci potvrdil. Shledal neplatnost jednotlivých ujednání učiněných mezi zaměstnancem (žalobcem) a zaměstnavatelem (žalovaným). V podaném dovolání namítal žalobce nesprávnost právních závěrů odvolacího soudu, které soud učinil, aniž by zopakoval dokazování. Důvodem žalobcova neúspěchu byl mj. závěr nižších soudů o tom, že žalovaná dohoda o mimořádných odměnách předstírala. Pokud na tomto základě soudy dovodily neplatnost dohody, neboť dle nich nešlo o úkon vážně míněný, porušily princip zvýšené ochrany, kterou zákoník práce zaměstnanci skýtá. Byl porušen i princip ochrany smluvní autonomie. Nejvyšší soud dovolání zčásti odmítl, v otázce sjednání mimořádné odměny jako „náhradní formy“ odstupného v jiných případech, než připouští zákoník práce, jej shledal přípustným. Současně jej shledal přípustným také v otázce, zda a kdy musí odvolací soud, hodlá-li se odchýlit od skutkových zjištění (závěrů) soudu prvního stupně, zopakovat důkazy, z nichž soud prvního stupně vycházel. Předcházející zákoník práce (zákon č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů, účinný do 31. 12. 2006) měl od samého počátku svého vzniku kogentní povahu a byl postaven na zásadě „co není dovoleno, je zakázáno“. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, účinný od 1. 1. 2007, je oproti tomu vybudován – v souladu s ustanoveními

čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod – na zásadě „co není zakázáno, je dovoleno“. Účastníci pracovněprávních vztahů proto mohou vždy upravit svá práva a povinnosti odchylně od zákoníku práce a jiných pracovněprávních předpisů, ledaže by jim to zákon zakazoval. Zásada autonomie vůle účastníků pracovněprávních vztahů, předurčující zásadně dispozitivní charakter zákoníku práce a dalších pracovněprávních předpisů (vyjádřený v ustanovení § 4b zák. práce a za právní úpravy účinné od 1. 1. 2014 v ustanovení § 4a zák. práce), se v úpravě pracovněprávních vztahů neprosadí, jen jestliže tomu brání kogentní povaha ustanovení zákona. Peněžitým plněním, na které vzniká zaměstnanci nárok v souvislosti se skončením pracovního poměru – je-li pracovní poměr se zaměstnancem rozváznán výpovědí danou zaměstnavatelem z důvodů uvedených v § 52 písm. a) až d) zák. práce nebo dohodou z týchž důvodů –, je odstupné. Zákoník práce upravuje odstupné jako plnění, které zaměstnavatel poskytuje jednorázově (zpravidla jako peněžitý příspěvek) zaměstnanci v souvislosti s rozváznáním (skončením) jejich pracovního poměru a které má zaměstnanci pomoci překonat často složitou sociální situaci, v níž se ocitl proto, že ztratil dosavadní práci. Zaměstnanec má ze zákona – jak vyplývá z ustanovení § 67 odst. 1 a 2 zák. práce – právo na odstupné tehdy, jestliže ztratil dosavadní práci bez své viny z organizačních důvodů na straně zaměstnavatele, ze zdravotních důvodů, neboť nemůže pro pracovní úraz, nemoc z povolání nebo ohrožení nemocí z povolání konat dosavadní práci, nebo pro dosažení nejvyšší přípustné expozice. Poskytování odstupného při rozváznání pracovního poměru zaměstnavatelem však může být – na rozdíl od právní úpravy poskytování odstupného účinné do 31. 12. 2006 – upraveno (způsobem uvedeným v ustanovení § 4b odst. 2 zák. práce) odchylně od zákona, bude-li tím založeno právo zaměstnance na odstupné v dalších případech (z jiných důvodů), než které jsou zákonem stanoveny. Skutečnost, že zaměstnanci nenáleží odstupné na základě ustanovení § 67 odst. 1 nebo odst. 2 zák. práce, proto ještě neznamená, že mu na něj nemohlo vzniknout právo jinak – například na základě dohody zaměstnance a zaměstnavatele nebo na základě vnitřního předpisu. Na odstupné proto může vzniknout – je-li to dohodnuto ve smlouvě nebo stanoveno vnitřním předpisem – právo i zaměstnanci, jehož pracovní poměr byl ukončen dohodou podle ustanovení § 49 zák. práce bez uvedení

důvodu. Oproti odstupnému odměna podle ustanovení § 134 zák. práce představuje peněžité plnění, které je nenárokovou složkou platu, jež je určena zejména k motivaci zaměstnanců uvedených v ustanovení § 109 odst. 3 zák. práce. Podmínkou pro její poskytnutí je úspěšné splnění mimořádného nebo zvláště významného pracovního úkolu zaměstnancem; z jiných důvodů zaměstnavatel nemůže zaměstnanci odměnu udělit. Nárok na odměnu podle ustanovení § 134 zák. práce může takto zaměstnanci vzniknout kdykoliv v průběhu pracovního poměru. Zákonná úprava nebrání ani tomu, aby zaměstnavatel rozhodnutí o jejím přiznání učinil v souvislosti s rozvázáním pracovního poměru zaměstnance, má-li za to, že předpoklady pro její vyplacení byly splněny; formálně může zaměstnavatel toto rozhodnutí učinit i tak, že se zaměstnancem o poskytnutí odměny uzavře dohodu. Naproti tomu nárok na odstupné zaměstnanci vzniká jen v souvislosti s rozvázáním (skončením) pracovního poměru. Na povaze tohoto jednorázového peněžitého plnění, je-li zaměstnanci poskytováno čistě v souvislosti s rozvázáním (skončením) pracovního poměru, pak nic nemění ani skutečnost, že zaměstnavatel k uzavření dohody o poskytnutí odstupného, na které jinak zaměstnanci nevzniklo právo podle ustanovení § 67 odst. 1 a 2 zák. práce, přistoupil na základě pozitivního hodnocení práce, kterou pro něj odcházející zaměstnanec v průběhu pracovního poměru odvedl, popřípadě skutečnost, že sjednané plnění (odstupné) je v dohodě označeno jinak (např. jako odměna). Stane-li se v průběhu řízení sporným, které z uvedených peněžitých plnění zaměstnavatel a zaměstnanec v dohodě sjednali, odstraní se vzniklá nejistota výkladem. Soud prvního stupně při rozhodování o uplatněném nároku na zaplacení mimořádné odměny, na kterou žalobce odvozoval nárok z dohody o mimořádné odměně, vyšel (mimo jiné) ze zjištění, že v případě dohodou sjednaného plnění „nejednalo se o odstupné, ale o mimořádnou odměnu“, které opíral o „CD se záznamem rozhovoru žalobce a Š.“. Naproti tomu odvolací soud zde vyšel ze zjištění, že mimořádná odměna „měla motivovat žalobce ke skončení pracovního poměru ihned a dohodou“ a že „žalovaný předstíral rozhodnutí o přiznání mimořádné odměny, aby tak zastřel skutečný důvod udělení odměny, se kterým zákoník práce možnost přiznání odměny nespojuje“; uvedené skutečnosti podle odvolacího soudu potvrzují „dohoda o rozvázání pracovního poměru ze dne 1. 3.

2013“ a „záznam rozhovoru žalobce a M. Š. na CD“, jimiž odvolací soud důkaz nezopakoval. Zásada, že odvolací soud není vázán skutkovým stavem zjištěným soudem prvního stupně, neznamená (zejména s přihlédnutím k zásadám přímosti a ústnosti), že by se odvolací soud mohl bez dalšího odchýlit od skutkového zjištění soudu prvního stupně, zejména pokud bylo čerpáno z výpovědí nebo z přednesů účastníků řízení a svědků, popřípadě z jiných důkazů. V takovém případě spolupůsobí kromě věcného obsahu výpovědi, který je zachycen, a to často nepřímě výstižně, obsahem protokolu, i další skutečnosti, které v protokole zachyceny být nemohou (například přesvědčivost vystoupení vypovídající osoby, plynulost a jistota výpovědi, ochota odpovídat přesně na dané otázky apod.). Ustanovení § 213 o. s. ř. je procesním projevem stěžejního principu občanského soudního řízení, podle něhož soudem prvního stupně zjištěný skutkový stav sice může doznat změn v důsledku odchýlného hodnocení důkazů, které byly provedeny již soudem prvního stupně, je však nepřípustné, aby odvolací soud jinak hodnotil důkazy, které sám nezopakoval. Má-li tedy odvolací soud pochybnosti o správnosti skutkových závěrů soudu prvního stupně, musí sám zopakovat důkazy, ze kterých soud prvního stupně vycházel, popřípadě provést k objasnění rozhodných skutečností další důkazy. Jinak řečeno, z ustanovení § 213 o. s. ř. vyplývá odvolacímu soudu povinnost zajistit si pro změnu skutkového náhledu podklad, který je rovnocenný způsobu dokazování před soudem prvního stupně. Neučiní-li tak, nelze považovat jeho skutkové zjištění, odlišné od skutkového závěru soudu prvního stupně, za podložené. Uvedené neplatí v případě důkazních prostředků listinných (§ 129 o. s. ř.), u nichž je vliv skutečností nezachytitelných v protokolu o jednání na hodnocení jejich věrohodnosti vyloučen, a proto není porušením zásady přímosti občanského soudního řízení, vyvodil-li z nich odvolací soud jiné skutkové závěry než soud prvního stupně, aniž je sám znovu předepsaným procesním způsobem zopakoval, příp. doplnil; skutková zjištění odvolacího soudu, odlišná od skutkového závěru soudu prvního stupně, lze tedy považovat za podložená – tj. respektující zásady dokazování v odvolacím řízení. To však neplatí pro důkaz zvukovou nahrávkou. Při hodnocení důkazu zvukovým záznamem o rozhovoru dvou nebo více osob – na rozdíl od důkazu listinou – totiž nepochybně vedle jeho věcného obsahu spolupůsobí (obdobně jako u přednesů

a výpovědí účastníků řízení a svědků) i další skutečnosti, které v protokole o provedení tohoto důkazu zachyceny být nemohou (vedle samotné kvality záznamu například způsob argumentace jednotlivých osob daný silou jejich hlasu, plynulostí a jistotou jejich vystoupení apod.). Nelze rovněž pominout, že smyslové vnímání provedeného zvukového záznamu může být oproti soudu na straně účastníků řízení odlišné. Je proto nezbytné, aby soud do protokolu o jednání, u kterého byl důkaz proveden, uvedl (zaprotokoloval), co při přehrávání zvukového záznamu vnímal, aby tak dal účastníkům řízení možnost kvalifikovaně se k provedenému důkazu vyjádřit, tj. i uvést svůj způsob jeho vnímání, a adekvátně tomu přizpůsobit své důkazní aktivity. Má-li tedy odvolací soud pochybnosti o správnosti skutkových závěrů, k nimž soud prvního stupně dospěl na základě zvukového záznamu, musí tento důkaz zopakovat. Soud prvního stupně v protokolu o jednání nezaznamenal, co při přehrávání zvukového záznamu vnímal (protokol obsahuje jen záznam o provedení důkazu), což účastníkům nezprostředkoval (stejně jako následně odvolací soud) ani v odůvodnění svého rozsudku, takže nejsou (nemohou) být známy ani úvahy soudů při hodnocení tohoto důkazu a jejich rozhodnutí jsou z tohoto důvodu nepřezkoumatelná.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 12. 2012, sp. zn. 21 Cdo 613/2011; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 9. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1862/2017; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2000, sp. zn. 20 Cdo 1546/99; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 3061/2010; náleží Ústavního soudu ze dne 1. 9. 2020, sp. zn. IV. ÚS 1247/20.

Relevantní ustanovení: Ust. § 4a zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, § 67 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, § 213 občanského soudního řádu.

Ústavní soud

Nález Ústavního soudu České republiky III.ÚS 2329/21

Datum rozhodnutí: 31. ledna 2023

Závěr: *Byl-li podle soudu účastník řízení aktivně legitimován k podání návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části podle § 101a a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád*

správní, ve znění pozdějších předpisů, a formuloval-li přitom petit svého návrhu obecně bez omezení pouze na některé své konkrétní pozemky, je soud povinen navrhovatele před zamítnutím návrhu ve vztahu k části jeho pozemků dotčených předmětným regulativem územního plánu, poučit o hrozícím neúspěchu v řízení. Dospěje-li soud v řízení o návrhu na zrušení opatření obecné povahy nebo jeho části k závěru, že navrhovatelem napadený regulativ územního plánu vykračuje ze zákonného rámce charakteru regulativů, které lze zahrnout do územního plánu, tato nezákonnost nutně dopadá i na ostatní pozemky ve vlastnictví navrhovatele regulované příslušnou částí územního plánu, byť k nim nebyl v návrhu konkrétně rozveden dopad nezákonného regulativu do právní sféry navrhovatele. Za předpokladu, že tyto pozemky lze podřadit pod petit, kterým je soud vázán, nelze ve vztahu k nim návrh bez dalšího zamítnout.

Obsah: Před správními soudy bylo vedeno řízení o zrušení části územního plánu v části, kterou byla vymezena určitá veřejně prospěšná stavba. Stěžovatelka postupně podala celkem tři návrhy, které byly spojeny ke společnému projednání. Správní soud žalobě zčásti vyhověl, avšak výrok vztáhl jen k některým dotčeným pozemkům. Dle soudu v testu přiměřenosti nemůže uspět takové řešení veřejné infrastruktury, které omezuje vlastnické právo soukromého vlastníka, pokud by bylo možné vést veřejnou infrastrukturu v pozemcích obce. Vedlejší účastnice nadto nedostala zákonným požadavkům na rozhodnutí o námitce ve vztahu k části územního plánu vymezujícího veřejně prospěšnou stavbu propojení dešťové kanalizace, neboť z něj není zřejmé, na základě jakých podkladů posoudila námitku stěžovatelky, z jakých konkrétních skutečností vycházela a jak je hodnotila. Současně však zdůraznil, že stěžovatelka není věcně legitimována k požadavku na zrušení územního plánu v této části v celém rozsahu, protože ve vztahu k této veřejně prospěšné stavbě zrušil územní plán pouze ve vztahu k dotčenému pozemku stěžovatelky. Naopak zamítl návrh, který se týkal stanovení regulativu pro všechny plochy bydlení v krajině, které měly být územním plánem též dotčeny, a to pro nedostatek aktivní věcné legitimace stěžovatelky. Kasační stížnost Nejvyšší správní soud zamítl. Co se týče námitky, že územní plán měl být zrušen ve vztahu ke všem pozemkům dotčeným totožným požadavkem, Nejvyšší správní soud sice přitakal stěžovateli, že nedostatky projevující se u jednoho pozemku (kde správní soud vyhověl), dopadají i na další pozemky,

avšak stěžovatelka v žalobě argumentoval jen ve vztahu k jedinému pozemku. Žalobní petit sice dopadal na všechny pozemky dotčené totožným opatřením, avšak stěžovatelka zásah do svých práv popsala jen ve vztahu k pozemku jedinému, a tedy nebylo povinností správního soudu „domýšlet“ rozsah, ve kterém mohla být stěžovatelčino vlastnické právo dotčeno. V ústavní stížnosti stěžovatelka vytýkala porušení svého vlastnického práva, jež mělo být narušeno chatrně podloženým údajným veřejným zájmem na využití jejího pozemku. Dané důvody se navíc měly vztahovat i na další pozemky. Shledá-li soud absolutní nezákonnost některé z územně plánovací podmínky a vede řízení o dopadu územního plánu do vlastnických práv navrhovatele, týká se zjištěná nezákonnost všech pozemků, o nichž se v řízení jedná a jimiž navrhovatel dokládá svou věcnou legitimaci, i když je navrhovatel právě ve vztahu ke konkrétní nezákonnosti výslovně nezmiňuje. Ústavní soud shledal stížnost důvodnou. Zabýval se otázkou, zda zamítnutím návrhu stěžovatelky na zrušení územního plánu co do regulativu povinného napojení na vodovodní a kanalizační síť a regulativu povinného doložení hydrologického posudku, v rozsahu jiných pozemků ve vlastnictví stěžovatelky, než těch, které výslovně uvedl ve výročí svého rozsudku správní soud, nedošlo k porušení jejího práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Z pohledu Ústavního soudu bylo v dané věci rozhodující, že petit návrhů na zrušení shora uvedených regulativů územního plánu stěžovatelka formulovala obecně a neomezila jej toliko na pozemky uvedené ve (vyhovujících) výročí rozsudku správního soudu. S ohledem na konkrétní skutkové a právní okolnosti případu je podle Ústavního soudu přepjatým formalismem bez dalšího tvrdit, že ve vztahu k ostatním pozemkům ve vlastnictví stěžovatelky na území předmětné obce, u nichž v odůvodnění svých návrhů výslovně neuvedla, jak konkrétně se u nich nezákonnost předmětných regulativů projevuje, jsou její návrhy nedůvodné (tj. že stěžovatelka

postrádá věcnou legitimaci). V dané věci totiž nelze odhlédnout od toho, že dané regulativy neprošly ani druhým krokem přezkumu opatření obecné povahy, tj. kritériem ryze formálním, v němž je posuzována působnost orgánu veřejné správy při vydávání opatření obecné povahy, resp. to, zda tento orgán nejednal *ultra vires*. Byla-li přítom stěžovatelka aktivně legitimována k podání návrhu, což správní soudy nepopřely, lze tak plně souhlasit s argumentací stěžovatelky, že „shledá-li soud absolutní nezákonnost některé z územně plánovací podmínky a vede řízení o dopadu územního plánu do vlastnických práv navrhovatele, týká se zjištěná nezákonnost všech pozemků, o nichž se v řízení jedná a jimiž navrhovatel dokládá svou věcnou legitimaci, i když je navrhovatel právě ve vztahu ke konkrétní nezákonnosti výslovně nezmiňuje“. V obecné rovině lze souhlasit s vyjádřením krajského soudu v tom, že nebylo jeho úkolem *ex offio* vyhledávat rozsah věcné legitimacy stěžovatelky. V takovém případě je však nutné stěžovatelku současně poučit o hrozícím neúspěchu v (části) řízení, resp. o tom, že soud hodlá zrušit část územního plánu pouze ve vztahu k pozemkům příkladmo popsaným v odůvodnění jejího návrhu. S ohledem na shora uvedené proto nelze souhlasit s názorem Nejvyššího správního soudu, že úkolem soudu není stěžovatelku poučovat o hrozícím neúspěchu v řízení, resp. ji vyzývat, zda případně svůj návrh nechce zdůvodnit i jinak či svou argumentaci doplnit rovněž ve vztahu k jiným pozemkům. Tento závěr nelze vyloučit ani odkazem na vázanost soudu návrhem na zrušení opatření obecné povahy. Bylo proto porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

Související judikatura: Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2398/18.

Relevantní ustanovení: Ust. § 101d soudního řádu správního, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Zpracoval: Jan Tryzna